

si se otišao tuširati
i rekao da je sigurno sama to tražila
ali i da si se žurio
drkati pod mlazom vode
ili promišljati o tekstu
pa nisi završio ni rečenicu do kraja

sigurno je sama to tražila
zaključio si
nakon što je onaj iz prizemlja opet udario ženu
a njezine tri kćeri su izletjele ispred vrata stana
stajale su tek nekoliko centimetara od ključanice
i najmlađoj koja još nije napunila devet
rukama prekrile uši

sigurno je sama to tražila
zaključio si
nakon što je jedna od milijun žena
primala udarce od partnera
a njezina djeca su to gledala
jer tata i mama ne idu na posao
i batine su sve češće

traži se
ljude
sigurnost
toplina
novac
posao
stan
oprost

kad izadeš iz tuša
reći ću ti
da se batine nikad ne traže
i otići u prizemlje

sigurno je sama to tražila
bubnja mi u glavi
dok odlazim s tek nekoliko stvari
i gumenim rukavicama
u prijateljičin stan

Dubravko Mihanović

TRI MARIJE

Htjela bih nešto reći o tri Marije. (*Kratka stanka.*) Prvu nikada nisam srela; vidjela sam ju samo na fotografijama. Drugu sam poznavala i ona je poznavala mene, dok me nije počela zaboravljati. Treću sam slušala i još je slušam... Ne znam što ih veže. Osim imena... i mojeg osjećaja da... sam pomalo sve tri.

Prva Marija

Ime joj je Maria Sanvicente, samohrana je majka. Iz Maracaiba je, drugog najvećeg grada u Venezueli; s jedne strane mu je jezero, zagađeno naftom, s druge zaljev Karipskog mora. Njezina je zemlja godinama u ekonomskom kaosu. Vjeruje se da je oko 4,5 milijuna ljudi otišlo; to je najveće raseljavanje u Latinskoj Americi i na Karibima u modernoj povijesti. Mnogi od tih ljudi posao su potražili negdje daleko od svojih domova, u Kolumbiji, ili čak Ekvadoru. Iza sebe su ostavili djecu. Kažu da ih je gotovo milijun... Milijun djece. (*Kratka stanka.*) Dok im roditelji rade, ona su kod rođaka, prijatelja, časnih sestara... Što jedu i kamo lutaju ta djeca; zagri li ih itko, kad im je teško; pita ih kako su?

Fotografije sam pronašla u "New York Timesu", reportaža je objavljena 24. ožujka 2020. Otad ne mogu prestati misliti o njima. (*Kratka stanka.*) Na jednoj je kućica od lima, kao iz "Tri prašćića"; da dođe Vuk i puhne, odletjela bi. Pred njom je majka s uplakanim sinom. Vjetar nosi pijesak. Ona odlazi raditi preko granice, u Barranquilu, autobusom pa motorom koji služi kao taxi. Na drugoj fotografiji je taj dječak sa sestrom. "Čuvam ga.", veli ona. Devet joj je godina, njemu su četiri i pol. "Brzo raste", kaže djevojčica.

Sada su se, zbog virusa, granice zatvorile. Maria je ostala u Kolumbiji, djeca su u Venezueli. Kad mi je teško ovih dana, i kad djecu, koja su stara kao i Marijina i trenutno su kod svog oca, čujem telefonom ili Skypeom, i fale mi toliko da sam preključer zagrlila jastuk, zamišljajući da su pored mene, sjetim se Marije i njezine djece. (*Kratka stanka.*) Silvany i Samuel, to su im imena.

Druga Marija

Druga Marija bila je djevojka mojeg pokojnog djeda. Nije imala djece, prvi muž umro joj je prije puno godina; dvije sestre, i one starice, i nećaci žive u Kanadi. (*Kratka stanka.*) Djed i Marija posljednje su godine proveli u domu za starije i nemoćne osobe. Prije toga su živjeli zajedno u stanu, ali kad su ručkovi počeli zagorijevati, a Marija se sve više gubiti, u dogovoru s mojim roditeljima odlučili su otići u dom. "Preopasno je da žive bez nadzora.", zaključilo se. (*Kratka stanka.*) Posjećivala sam ih otprilike jednom tjedno i nikada nisam uspjela ući u tu zgradu bez ne-lagode. Je li to bila krivnja, osjećaj da smo se trebali drugačije pobrinuti za njih, uzeti ih k sebi, ili je to bio strah od starosti i smrti, izolacije, ostavljanja, od svijeta koji odbacuje one koji mu više ne trebaju? Više nije važno. (*Kratka stanka.*) Djed je umro prvi. Marija je ostala sama.

Imala je Alzheimerovu bolest. Kad bih ju pitala što je danas ručala, slegnula bi ramenima, ponekad svjesna da gubi pamćenje i sposobnost rasuđivanja; znalo se dogoditi i da me ne prepozna, da misli da sam neka druga; zato bi mi točno znala reći kamo se selila kao dijete, a selila se puno; čega se igrala sa sestrama; recitirala bi mi tekstove pjesama na slovenskom, nje-

mačkom i engleskom; pričala kako je radila u tvornici, a onda u drugoj smjeni čistila kuće bogatih gospođa, a ja bih se svaki put iznova divila prstenu koji je dobila od jedne od njih i još ga je nosila. I uvijek bi tražila da joj donesem vode. "Hladne, kao s bunara.", rekla bi.

Kad se pojavio virus, jedna od prvih mjera bila je zabrana posjeta u domovima. (*Kratka stanka.*) Posljednji put kad sam ju vidjela, drijemala je u krevetu. Prozor u sobi bio joj je otvoren; kroz njega su ulijetale one pahulje s drveta koje izgledaju kao sitni maslači, ili još nježnije, kao paperje. Soba je bila puna tih malih letećih stvari. Marija je podigla glavu s jastuka i rekla: "Pada snijeg." I osmjehnula se. (*Kratka stanka.*) Umrla je noću, 1. travnja. Od starosti, bilo joj je 96 godina. (*Kratka stanka.*) Pogreba nije bilo, a nisam mogla otići ni na polaganje urne. Zapalila sam joj svijeću kod kuće; stalno se gasila.

Treća Marija

Treća Marija zove se Marianne Evelyn Gabriel Faithfull. Dugo godina bila je ovisna o kokainu i heroinu; jedno vrijeme beskućnica, pokušala je samoubojstvo, kad su joj oduzeli skrbništvo nad sinom Nicolasom; u životu je preboljela anoreksiju, tuberkulozu, teški laringitis – nakon čega joj se glas zauvijek promijenio, rak dojke, hepatitis C, slomila je kuk i dobila infekciju nakon operacije... (*Kratka stanka.*) 4. travnja završila je u bolnici u Londonu, gdje joj liječe upalu pluća, nakon što je test pokazao da je pozitivna na COVID-19. Iz njezine diskografske kuće javili su da je gospođa Faithfull "stabilno i da reagira na liječenje". (*Kratka stanka.*) Često slušam njezin posljednji album, *Negative Capability*. Najviše duet s Nickom Caveom, pjesma se zove *The Gypsy Faerie Queen*. Tekst refrena joj je: "And I follow, follow, follow / The gypsy faerie queen / We exist, exist, exist / In the twilight in-between / In the twilight in-between..."

Ovih dana, možda više nego ikada do sada, čini mi se da je život san. A ako je tako, onda je sve moguće. (*Kratka stanka.*) Nakon 14 dana konačno sam izašla iz kuće. Proljeće je; s djecom šetam šumom. (*Kratka stanka.*) Granice su se otvorile. Silvano, Samuel i ja ponovno

smo zajedno. Imamo čamac i plovimo jezerom Maracaibo, koje više nije zagađeno naftom. Krljušti riba sjaje na karipskom suncu. (*Kratka stanka.*) Napita sam hladne vode. Spokojna. Nisam umrla sama. Netko me držao za ruku. (*Kratka stanka.*) Otišla sam iz londonske bolnice. I pjevam, glasom koji je toliko od ovoga svijeta, da se doima nestvarnim.

Mirna Rustemović

OTVORENI POZIVI

ČITATELJICA NOVINA: Samo jedna stvar me iznenadila u ovoj situaciji, moguće je ostati bez novina na kiosku. Razmišljala sam o mogućim razlozima koji su doveli do toga; manje kioska i dućana radi pa se proizvodi i manje novina, manje ljudi radi u tiskarama, manje je vozača koji razvoze novine, manje je novca za tiskanje, a možda je jednostavno stvar u tome da ljudi u trenucima straha i stanja opasnosti vjeruju jedino tiskanim izdanjima. Vjeruju da će samo tamo pročitati točno one informacije koje im treba, koje će im točno reći kako se trebaju ponašati i što točno raditi. Bez novina u izolaciji, sada svaki dan pregledavam *online* osmrtnice ili *online* smrtovnice. Naj bolje su u sarajevskom Oslobođenju, zagrebački Jutarnji jako loše stoji, u zagrebačkom Večernjem se može nešto pročitati, ali njega izbjegavam jer zna se tko čita Večernji, splitska Slobodna Dalmacija mi je izbor odmah iza sarajevskog Oslobođenja, a velike sam nade polagala u riječki Novi list. Na kraju sam ostala jako razočarana kada sam posjetila njihovu *online* stranicu. Mogla sam pretpostaviti, oni i s ostalim *online* sadržajem jako škrtare. Zašto sam polagala velike nade? Iz jednostavnog razloga, jer njihove osmrtnice u tiskanom izdanju zauzimaju nekad i po tri stranice. Uostalom, čini mi se da Riječani održavaju dobre susjedске odnose što je jako važno za osmrtnice. Tako u sarajevskom Oslobođenju na smrtovnicama obavezno kada se obavještava o nečijoj smrti pokraj porodice stoje komšije, isto tako često u potpisu pored *tuđujuća porodice* piše *tuđujuće komšije iz ulice te i te*. Naravno, tu ne staje njihova zahvalnost za sve lijepe godine i tuga zbog odlaska dobrog komšije i dragog prijatelja, nego postoji i još jedna smrtovnica gdje se posebno od umrlog oprašta *ju komšije iz ulice te i te, broja tog i tog*. Slično sam u veli-

koj zastupljenosti primijetila samo u tiskanom izdanju Novog lista. Eto, to mi je bio samo još jedan dokaz o povezanosti dobrosusjedskih odnosa i osmrtnica.

Kako bih bila korektna i pokrila cijelu regiju pregledala sam i slovenske *online* osmrtnice, zatim i srpske. Slovenskih je bilo premalo, a srpskih previše. Čak i kad sam eliminirala one na ćirilici, koju čitam, ali ne dovoljno brzo, zatekla sam nepregledne količine *online* umrlica, smrtovnica, sećanja, posebno specijalizirane stranice samo za obavijesti o smrti, forume na kojima se raspravlja o pokojniku. Stavila sam srpske umrlice sa strane u slučaju da pandemija potraje. Osmrtnice je važno moći brzo pregledati, vidjeti koja je zanimljiva, koja o životu pokojnika otkriva više nego druge i na kojima se treba zadržavati. Volim otkriti što više o čovjeku kada nađem na osmrtnicu koja me zainteresira. Što sve čini zanimljivu osmrtnicu? Prvo primijetim ako nečija fotografija dominira, naravno to je bilo puno lakše u tiskanim izdanjima, sve je bilo preglednije. Čim bih otvorila stranicu s osmrtnicama, imala bih pregled nad svim fotografijama. Sada kada moram povlačiti strelicu mišem prema dolje, malo je teže steći sveobuhvatan dojam. Dalje je zanimljivo primijetiti ako netko ima više od dvije objave o smrti. Npr. objavu obitelji i objavu drugih članova obitelji, što može ukazivati na narušene obiteljske odnose ako se nisu mogli dogovoriti da zajedno objave, onda objavu od recimo tvrtke za koju je pokojnik radio, nekad i od kluba kojeg je bio član. Tako se nedavno *Klub Lule i mašne – Džentlmen Sarajevo* oprostio od svog prijatelja i člana. Ali ako je jedina objava od kluba ili mjesta zaposlenja to mi je uvijek tužno, pitam se kako se za neku intimniju objavu nije mogao naći baš nitko iz bliže ili šire obitelji.